

कोरोना आणि भविष्यातिल बदल

वर्ष २०२० उजाडले ते जगावर आलेल्या नवीन संकटाची बातमी घेऊनच. कोरोना विषाणू हाहा म्हणता संपूर्ण जगात पसरला आणि गदिमांच्या "जग हे बंदिशाळा" सटश चित्र उभे झाले आणि प्रत्येकाला आपली कोठडी प्रिय (अधिक) वाटू लागली. आता जर हे गाणं ऐकलं किंवा वाचलं तर आश्चर्य वाटते कि गदिमा भविष्या मध्ये कसे डोकावू शकले. Timeless classic जे म्हणतात ना त्याच्या प्रत्यय आला.

असं म्हणतात कि Change is Only Constant. बदल हि काळाची गरज असते आणि जास्तीत जास्त वेळा हा बदल आलेल्या परिस्थिती मुळे आपसूकच घडत असतो. कोरोना च्या निमित्ताने सुद्धा ज्या प्रकारे होणाऱ्या बदलांना आपण सामोरे गेलो त्यासाठीच "क्या बात, क्या बात, क्या बात". पण हे बदल इतकेच मर्यादित राहतील? भविष्या मध्ये अश्या महामारी ने परत जर तोंड वर काढले तर आज ज्या अडचणींना आपण सामोरे जात आहोत त्याच अडचणींना आपण परत सामोरे जाणार का? कि या महामारी ने आपल्याला जे काही शिकवले त्यावरून आपण आपल्या Lifestyle मध्ये किंवा आपल्या दृष्टिकोनामध्ये आणखी काही बदल होऊ शकतील ? आता खुद्द कोरोना विषाणू ला जग काबीज करण्यासाठी २ वेळेला स्वतःच्या DNA Structure मध्ये बदल करावा लागला तर त्याला मात देण्यातही मानवजातीला किती बदल करावे लागतील याचा अंदाज बांधणे जरा कठीणच. पण अभ्यासकांच्या मते हा विषाणू अजून १ ते २ वर्षे अजून तरीही राहणार आहे आणि त्यामुळे आपल्याला आपल्या दररोजच्या जगण्यामध्ये अनेक बदल करावे लागतील यात काही शंका नाही. संपूर्ण जग म्हणतेय कि "the world is not going to be same after corona". आपल्या एकूणच जगण्यामध्ये बदल होणारच. आता हे बदल कुठल्या स्वरूपाचे असतील याचा आढावा घेण्याचा इथे प्रयत्न केला आहे.

स्वास्थ्य (Health) - Health is Wealth हे जरी ४०-५० वर्षापूर्वी बरोबर होतं पण वर्तमान/भविष्या मध्ये ते अगदीच खरं राहिल असे नाही. संधी खूप उपलब्ध झाल्या आहेत विशेषतः कोरोना मुळे चीन मधले उद्योग भारतात स्थलांतर करतील त्या मुळे भारतीयांना संधी आणखीनच जास्त मिळतील. म्हणून एकदा गमावलेली Wealth परत मिळवता येणे सोपे होणार आहे पण गमावलेली Health परत मिळवणे जास्त कठीण. कोरोना महामारी नि लोकांना Wakeup Call दिला आहे कि रोगप्रतिकारक शक्ती वाढवणे किती महत्वाचे आहे. सोबतच आरोग्य विषयक समस्या (underlying preconditions) ज्यांना नसतील त्यांना कोरोना सारखा विषाणू जीवघेणा नाही हे हि सिद्ध झाले आहे. म्हणून येणाऱ्या काळात आरोग्य हे अतिशय महत्वाचे असणार. शारीरिक आरोग्या बरोबरच मानसिक आरोग्य पण तितकेच महत्वाचे आहे. भारतामध्ये मानसिक आरोग्या कडे जास्त लक्ष दिले जात नाही पण Lockdown/सारख्या त्याच बातम्यांचा भडीमार/अनिश्चितता/नकारात्मकता यामुळे मानसिक आरोग्य धोक्यात येऊ शकते. त्यासाठी जीवनशैली मध्ये बदल बदल करावेच लागणार आणि जर ते बदल घडले तरच अश्या महामारीला भविष्यामध्ये समर्थपणे तोंड देऊ शकू.

शिक्षण (Education)/पर्यटन (Tourism) - कोरोना सारख्या महामारी मुळे आपण आपल्या पुढच्या पिढीचं भवितव्य धोक्यात नाही आणू शकत म्हणून पर्यायी शिक्षण पद्धती येणे आवश्यक आहे. तसंही सगळेच म्हणतात कि आजकालची शिक्षण पद्धती हि जुनाट आहे. बदलत्या काळानुसार त्यामध्ये अजूनही बदल झाला नाही. पण कोरोना च्या निमित्ताने आपल्याला हि संधी चालून आली आहे. Online Education सोबतच आपण आभासी वास्तव (Virtual Reality) चा उपयोग केला तर घरी बसल्या आपल्याला शाळेच्या वर्गात असल्या सारखं शिकू शकतो. आजकाल Virtual Reality Kits विशेष mobile games मध्ये वापरण्यात येतात. पण त्यांचा उपयोग हा इतर बऱ्याच क्षेत्रात करण्यात येऊ शकतो. असं म्हणतात कि Visual memories are strong memories. जे आपण बघतो ते आपण जास्त चांगलं लक्षात ठेवतो आणि आभासी वास्तव आपल्याला Visuals मधूनच

शिकण्याची संधी उपलब्ध करून देतं. जसे एका वैद्यकीय विद्यार्थ्याला जर मनुष्य हृदयात गेल्याच्या आभास करवून हृदय कसं काम करतं हे शिकवलं तर ते लवकर तर समजेलच आणि ते जास्त परिणामकारक पण असेल. तसेच याचा उपयोग इतर सर्व शैक्षणिक क्षेत्रात होऊ शकतो. पर्यटन क्षेत्रात तर Virtual Reality क्रांतिकारी ठरू शकतं. कोरोना मूळे जगभरातच पर्यटनावर बंधनं आली आहेत पण जर आपण घरी बसल्या हव्या त्या ठिकाणाची भ्रमंती करू शकलो तर? <https://artsandculture.withgoogle.com/en-us/> या website ला तुमच्या मोबाईल वरून एकदा नक्की भेट द्या. भविष्या मध्ये आपलं पर्यटन असंच काहीसं असेल.

संशोधन आणि विकास (Research and Development) - कोरोना ने परत एकदा सिद्ध केलं आहे कि ज्या देशाकडे संशोधन करण्याचे सामर्थ्य आहे त्या देशाला इतर देशांकडे हात पसरण्याची गरज नाही. पण भारतामध्ये संशोधन आणि विकास यावर अधिक भर दिला जात नाही. परिणामी आपल्या देशाला अनेक वेळा काही आवश्यक गोष्टी आयात कराव्या लागतात. असं नाही कि आपल्या मध्ये ती क्षमता नाही पण भांडवालाचा अभाव व अपुरं प्रोत्साहन या कारणांमुळे आपण संशोधन क्षेत्रात खूप मागे आहोत. आता वेळ आली आहे कि आपण सर्वांनी या क्षेत्राकडे गांभीर्याने बघावं आणि आपल्या मुलांना त्या कडे वळवण्याचा प्रयत्न करावा आणि अपेक्षा ठेऊ कि या क्षेत्रात गुंतवणूक पण होईल. या क्षेत्रात एकाएकी प्रगती करणे शक्य नाही म्हणूनच आज जर आपण आपला दृष्टिकोन बदलला तर येणाऱ्या १५-२० वर्षांत त्याचे परिणाम आपल्याला नक्कीच दिसतील.

सामाजिक जाणीव (Social Awareness) - कोरोना मुळे एक सकारात्मक बदल होणार आणि तो लोकांच्या सामाजिक जाणिवां मध्ये. असं म्हंटलं जात आहे की Post Corona we will be better human beings. माणसाच्या संवेदनशीलते मध्ये बदल घडून माणूस समाजाच्या सगळ्या घटकांना समान नजरेने बघणार. भारतात काही कामांना दुय्यम (ती कामं दुय्यम असतात असे नाही) समजले जाते आणि त्यावरून माणसाला दुय्यम वागणूक सुद्धा मिळते. पण कोरोना च्या Lockdown मूळे, ज्या कामांना आपण दुय्यम समजतो, ती सर्व कामं स्वतः ला करावी लागत आहे त्यामुळे सगळ्या कामांसाठी आदर हा साहजिकच येणार. सोबतच कोरोना मध्ये ज्या लोकांनी अहोरात्र काम केली जसे डॉक्टर, नर्स, वॉर्ड बॉय, पोलीस, सफाई कामगार, अत्यावश्यक सेवा देणारे सरकारी कर्मचारी या सगळ्यांसाठी आदर वाढेल यात तिळमात्र शंका नाही. या सगळ्याचा आपल्या समाजाला नक्कीच फायदा होईल.

राष्ट्रभक्ती (Patriotism) - साधारणपणे आपण राष्ट्रभक्ती ला सैन्य, राजकीय अथवा सामाजिक नेते फार तर भारत-पाकिस्तान क्रिकेट सामना अश्या मर्यादित चौकटीत बांधून ठेवले आहे. पण कोरोना मुळे राष्ट्रभक्ती ची कक्षा रुंदावेल आणि एकूणच समाजाच्या वर्तमान आणि भविष्यासाठी काय योग्य आणि काय नाही यावर निर्णय घेण्याचा क्षमतेवरून ठरवली जाणार. आता उदाहरण द्यायचं झालं तर आदरणीय पंतप्रधान यांनी सांगितल्या प्रमाणे लोकांनी घरात राहून टाळ्या वाजवणे, समाजाच्या हितासाठी दिवसेंदिवस घरात राहणे, कोरोनाला ज्या प्रकारे भारताने हाताळले त्याचा अभिमान असणे. हे सगळे निर्णय आपण स्वतः समाजाच्या हिता साठी घेत असल्याची जाणीव असणे म्हणजेच राष्ट्रभक्ती नाही का? सोबतच कोरोना नंतर येणाऱ्या मंदी मधून देशाला जर वर काढायचे असेल तर स्वदेशी शिवाय पर्याय नाही. लोकांच्या बदललेल्या गरजांची पूर्तता करण्यासाठी स्थानिक पुरवठा साखळी (Domestic Supply Chain) बळकट बनवण्यासाठी आपल्या सर्वांना एकजुटीने प्रयत्न करावे लागतील आणि सर्वांनी एकजुटीने प्रयत्न केले तरच त्यात आपण यशस्वी होऊन आत्मनिर्भर बनू. तात्पर्य हेच कि लोकांच्या एकूणच राष्ट्रभक्ती च्या संकल्पने मध्ये बदल नक्कीच घडेल जो आपल्या देशाला नक्कीच फायदेशीर ठरेल.

माहिती आणि सत्यता (Information Fact Checking) - कोरोना मुळे अफवांना एकच ऊत आले आहे. व्हॉट्सएप/फेसबुक सारख्या माध्यमां मुळे ह्या अफवा जास्त लोकांपर्यंत फार कमी वेळात पोचतात. आणि सामान्य माणसं त्या माध्यमां वर येणाऱ्या मेसेजेस ची कुठलीच पडताळणी न करता अमलात आणतात आणि पुढे फॉरवर्ड करतात. जसे जनता कर्फ्यू मध्ये उपग्रहांच्या माध्यमातून फवारणी, दिव्यांच्या ज्योती मुळे कोरोना विषाणू चा नाश हि सगळी माहिती देशभरात फिरली आणि कित्येक लोकांनी त्यावर विश्वास ठेवला. कोरोना आल्या पासून लोकांनी घरघुती इलाज पण व्हॉट्सएप वर viral व्हायला लागले. जसे हळद खाल्ल्याने किंवा कारल्याच्या रस पिल्याने कोरोना होणार नाही असे अनेक उपाय लोकांपर्यंत पोचले. पण असे उपचार करून आजारी पडलेले

लोकं पण आहेत. जसे हळद खाऊन शरीरातली उष्णता वाढल्याने विसर्प (नागीण) होणे किंवा कारल्याचा सतत रस पिल्याने उलट्या होणे ह्या पण घटना घडल्या. म्हणूनच सध्यातरी Social Distancing सोबतच Social Media Distancing पण तितकेच महत्वाचे झाले आहे. आणि भविष्या मध्ये लोकं जास्त जागरूक राहून माहिती आणि त्याची सत्यता यांची तपासणी करण्याचा बदल स्वतः मध्ये करतील. हा बदल होणे समाजाच्या एकूणच स्वास्थ्या साठी पण तितकाच आवश्यक आहे कारण याच माध्यमां मधून अफवा पसरवून विविध धर्मियां मध्ये तेढ निर्माण केली जाते आणि त्याचा फायदा समाजकंटक आणि राजकीय नेते घेत आले आहेत. हे कुठेतरी थांबले पाहिजे आणि ते थांबण्यासाठी आपल्या Fact Checking process मध्ये बदल होणारच.

गरज आणि लोभ (Need Vs. Greed) - महात्मा गांधी यांचे एक सुंदर वाक्य आहे - There is a sufficiency in the world for man's need but not for man's greed. जागतिकीकरण मुळे आपल्या अमर्याद गोष्टींची उपलब्धता आणि मुबलकता मिळाली. मग गरज असो वा नसो एखादी गोष्ट आवडली तर ती बाजारातून आणायची नाही तर Online Order करायची. पण आता हे इतकं सहज शक्य नसणार. कारण कोरोना नंतर चीन च्या आक्रमक धोरणाला आवर घालण्यासाठी कडक निर्बंध लादले जातील. आणि त्यामुळे आज पर्यंत जे सहज मिळायचा ते आता मिळणार नाही. कोरोना च्या Lockdown मुळे किमान गरजा जरी पूर्ण झाल्या तरीही जमतं हे लोकांना कळून चुकलं आहे आणि म्हणूनच गरज आणि चैन यातला फरक लोकांना कळतोय. म्हणूनच लोकांच्या खरेदी करण्याच्या पद्धतीत बदल घडेल आणि लोकं आवडी-निवडी पेक्षा आवश्यकते वर जास्त भर देतील.

थोडक्यात काय तर बदल हे होणारच. हे बदल सुरुवातीला काहीअंशी त्रासदायक वाटतीलहि. पण बदलांना घाबरून न जाता त्यांचा अंगीकार करूयात कारण तेच आपले भविष्य सुखकर करतील.

अखिलेश अरविंद कोकर्डेकर

न्यू जर्सी, अमेरिका

+919604922091/+19084943434